

***Навчально-методичні
матеріали***

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

***Методичні рекомендації для підготовки до
семінарських (практичних) занять студентів
заочної форми навчання***

**м. Івано-Франківськ
2025 рік**

Затверджено на засіданні кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту «Карпатський національний університет ім. В. Стефаника» протоколом № 1 від 25 серпня 2025 року

Федорончук А.В. Методичні рекомендації для підготовки до семінарських (практичних) занять з навчальної дисципліни «Місцеве самоврядування в Україні» студентів заочної форми навчання/ Федорончук А.В. – Івано-Франківськ: Юридичний інститут «Карпатський національний університет ім. В. Стефаника», 2019. – 22 с.

Методичні рекомендації розроблені на основі навчального плану навчально-наукового Юридичного інституту «Карпатський національний університет ім. В. Стефаника» і призначені для підготовки до семінарських (практичних) занять з курсу «Місцеве самоврядування в Україні», а також підготовки до здачі заліку. В посібнику викладені завдання до семінарських і практичних занять, які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку до занять, переліки питань, які виносяться на обговорення на занятті, практичні завдання. До кожної теми поданий перелік літератури, а також розширений перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідний вид відносин.

Методичні рекомендації призначені для студентів, аспірантів, науковців, викладачів.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	6
Змістовий модуль 1. «Загальні засади місцевого самоврядування в Україні»	
Заняття №1. Тема 2. Форми участі населення у здійсненні місцевого самоврядування в Україні	6
Змістовий модуль 2. «Правовий статус суб'єктів системи місцевого самоврядування в Україні»	
Заняття № 2. Тема 3. Порядок формування і організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.....	10
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ.....	14
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ДО КУРСУ.....	20
ВЕБ-РЕСУРСИ ДО КУРСУ.....	22

ВСТУП

Вивчення і засвоєння навчальної дисципліни «Місьцеве самоврядування в Україні» є невід'ємною складовою частиною спеціальної підготовки студентів-правників.

Відповідно до навчального плану курс «Місьцеве самоврядування в Україні» включає лекції, семінарські (практичні) заняття та самостійну роботу студентів.

Дані методичні рекомендації покликані допомогти студентам в процесі вивчення навчальної дисципліни «Місьцеве самоврядування в Україні», зокрема підготовки студентів до семінарських (практичних) занять.

Однією з найважливіших форм навчального процесу є семінарські заняття, які дають можливість студентам значно розширити і поглибити опанування предмету шляхом вивчення додаткової літератури і законодавчих та інших нормативно-правових актів. Отже, семінарські заняття проводяться з метою сприяння ефективному засвоєнню студентами курсу, вироблення у студентів вміння користуватися спеціальною юридичною літературою, законами та іншими нормативно-правовими актами, вироблення навичок аналітичного підходу до прийняття рішень з конкретних правових ситуацій, здійснення контролю за рівнем знань студентів.

На семінарські заняття виносяться основні питання програмних тем навчального курсу. В ході підготовки до семінару студент повинен ознайомитися з планом семінарського заняття, прочитати конспект лекцій з теми семінару, ознайомитись з рекомендованою літературою, опрацювати відповідний нормативно-правовий матеріал, який бажано законспектувати. Якщо планом семінарського заняття передбачено виконання практичного завдання, його обов'язково потрібно виконати письмово в зошиті з посиланням на конкретні статті відповідних законодавчих актів України. Питання курсу «Місьцеве самоврядування в Україні», які не виносяться на семінарські заняття, вивчаються студентами самостійно.

При підготовці до виступу на семінарі, студентам рекомендується скласти докладний план або тези виступу, якими можна користуватись під час виступу. Під час виступу дуже важливо вміти посилатися на відповідні статті Конституції

України, законів, спиратись на теоретичні положення з теорії і практики організації і функціонування місцевого самоврядування, на існуючу практику фінансового забезпечення необхідного для виконання повноважень органами місцевого самоврядування, аналіз фактів, що характеризують конституційно-правові відносини в його системі в цілому, а також в конкретних регіонах, областях, районах, містах, селах, робити узагальнення, висновки, вміти критично відноситись до положень, які даються в спеціальній літературі.

Обговорення питань на семінарському занятті ведеться у формі вільної дискусії, тому кожен студент повинен уважно слухати доповіді і виступи всіх учасників семінару і має право виступити з доповненням, або виправленням відповідей попередніх виступаючих.

Викладач може доручити студентам підготовку відповідних рефератів (есе) з найскладніших тем або питань теми конституційного права України з наступним обговоренням на семінарі.

Якщо студент не підготувався до семінару або пропустив його, він повинен відпрацювати відповідну тему у викладача, який веде семінарські заняття в академгрупі, або у викладача, який читає лекції з цього курсу. З погодженням з викладачем студент може підготувати відповідний реферат з пропущеної теми навчальної дисципліни «Місьцеве самоврядування в Україні».

СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА II: ФОРМИ УЧАСТІ НАСЕЛЕННЯ У ЗДІЙСНЕННІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1 (2 ГОД.)

Питання для обговорення:

1. Поняття форм безпосередньої участі населення у місцевому самоврядуванні.
2. Місцевий референдум як форма народовладдя та безпосередньої участі населення у здійсненні місцевого самоврядування.
3. Загальні збори громадян за місцем проживання як форма участі населення у вирішенні питань місцевого значення.
4. Місцева ініціатива як одна із форм участі населення у місцевому самоврядуванні.
5. Громадські слухання як одна із форм участі населення у місцевому самоврядуванні.

Після вивчення теми студенти повинні знати (вміти):

- поняття «форма безпосередньої участі у місцевому самоврядуванні»;
- охарактеризувати місцевий референдум як форму народовладдя та форму безпосередньої участі населення у здійсненні місцевого самоврядування;
- порядок проведення загальних зборів громадян;
- порядок здійснення місцевої ініціативи;
- порядок проведення громадських слухань;
- назвати та пояснити, які форми участі населення у здійсненні місцевого самоврядування застосовуються у вашому селі, селищі, місті.

Практичні завдання:

1. Яке питання може бути предметом місцевого референдуму?

- а) питання про зміну території України;
- б) питання податків;
- в) питання, віднесене Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами до відання місцевого самоврядування;
- г) питання, віднесені законом до відання органів державної влади.

2. Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається:

- а) законом та рішенням сільської, селищної, міської ради;
- б) положенням та рішенням сільського, селищного, міського голови;
- в) законом та статутом територіальної громади;
- г) положенням та рішенням виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради.

3. Розгляд яких питань у раді, мають право ініціювати члени територіальної громади (в порядку місцевої ініціативи)?

- а) будь-яких питань, віднесених до відання місцевого самоврядування;
- б) питання бюджету та амністії;
- в) питання про приєднання частини території сусідньої адміністративно-територіальної одиниці;
- г) питань, віднесених до відання місцевої державної адміністрації в порядку делегування повноважень.

4. Громадські слухання проводяться не рідше:

- а) одного разу на три місяці;
- б) одного разу на пів року;
- в) одного разу на рік;
- г) одного разу на два роки.

5. Проаналізуйте, які форми участі населення у здійсненні місцевого самоврядування застосовуються у Вашому селі, селищі, місті?

Література до теми:

1. О.В.Батанов. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні, монографія, Київ, 2001 рік.
2. В.В.Кравченко, М.В.Пітцик. Муніципальне право України// Навчальний посібник, Київ, Атіка, 2003 рік.
3. О.В.Батанов. Муніципальне право України//Підручник. Відповідальний редактор М.О. Баймуратов – Х.: «Одіссей», 2008. – 528с. серія: «Інноваційні освітні технології у муніципальному праві»;
4. Погорілко В. Ф. , Баймуратов М. О., Бальций Ю. Ю. та ін. Муніципальне право України: Підручник. \За ред. Баймуратова М. О. – 2-ге вид. доп. – К.: Правова єдність, 2009. – 716 с.
5. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики.Монографія. – К.: ТОВ «Видавництво „Юридична думка”», 2010. – 656 с. – тв.
6. Любченко П.М. Муніципальне право України. Навч. посіб. - Харків: Видавництво "ФІНН", 2012. - 496 с.
7. В.А. Овчаренко. Місцеве самоврядування в Україні: історичні витоки, становлення та перспективи: монографія/Київ.:Логос, 2014. – 911с.
8. Сербан Ф. І. Федералізація чи децентралізація. Виклики часу / Ф.І. Сербан // Юридична наука. – 2015. - №1. - С. 7-14.
9. Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол.: С. Г. Серьогіна та ін. – Харків : Право, 2018. – Вип. 35. – 314 с.
10. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи [Текст]: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (15 березня 2019 р., м. Львів) / за наук. ред. проф. П. Гураля, проф. О. Сушинського. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. — 148 с.

Нормативно-правові акти до теми:

1. Декларація про державний суверенітет України, прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року.
2. Акт проголошення незалежності України прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 року.

3. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року.
4. Конституція України. Науково-практичний коментар. Х. "Право", 2003, К., Видавничий дім „ІнЮре", 2003, с.808;
5. Про місцеве самоврядування //Закон України від 21 травня 1997 року №280/97ВР.
6. Про органи самоорганізації населення //Закон України від 11 липня 2001 року №2625-III.
7. Конституція Автономної Республіки Крим //Затверджена Законом України від 23 грудня 1998 року.
8. Про столицю України – місто – герой Київ //Закон України від 15 січня 1999 року №401-XIV.
9. Про статус депутатів місцевих рад// Закон України від 11 липня 2002 року.
10. Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим// Закон України від 22 грудня 2006 року.
11. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим// Закон України від 10 лютого 1998 року .
12. Про місцеві вибори //Закон України від 14 липня 2015 року № 595-VIII.
13. Про всеукраїнські та місцеві референдуми //Закон України від 3 липня 1991 року №1286-XII.
14. Про співробітництво територіальних громад//Закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII.
15. Про добровільне об'єднання територіальних громад//Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII.
16. Про військово-цивільні адміністрації.//Закон України від 3 лютого 2015 року № 141-VIII.
17. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей//Закон України від 16 вересня 2014 року № 1680-VII.
18. Європейська хартія місцевого самоврядування //Ратифікована Законом України від 15 липня 1997 року №452/97-ВР
19. Концепція Адміністративної реформи в Україні //Затверджено Указом Президента України від 22 липня 2001 року №810/98.
20. Про концепцію державної регіональної політики //Указ Президента України від 25 травня 2001 року №341/2001

21. Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні // Указ Президента України від 30 серпня 2001 року №749/2001.

22. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Проблеми, які потребують розв'язання. Схвалено розпорядженням Кабінетом Міністрів України №333-Р від 01 квітня 2014 року.

ТЕМА III: ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2 (2 ГОД.)

Питання для обговорення:

1. Вибори посадових осіб місцевого самоврядування (законодавство про місцеві вибори).
2. Порядок формування місцевих рад (законодавство про місцеві вибори).
3. Організація діяльності місцевих рад. Сесія ради.
4. Порядок формування обласної й районної рад.
5. Формування виконавчих органів місцевого самоврядування.

Після вивчення теми студенти повинні знати (вміти):

- назвати та пояснити принципи організації виборів;
- охарактеризувати виборчий процес посадових осіб місцевого самоврядування;
- пояснити порядок формування місцевих рад;
- описати порядок формування районної та обласної рад;
- проаналізувати процес формування виконавчих органів місцевого самоврядування.

Практичні завдання:

1. Строк повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, становить:

- а) три роки;
- б) чотири роки;
- в) п'ять років;
- г) шість років.

2. Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах, становить:

- а) чотири роки;
- б) п'ять років;
- в) шість років;
- г) сім років.

3. Чергові вибори сільських, селищних, міських, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів відбуваються в останню неділю:

- а) листопада п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах;
- б) вересня четвертого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах;
- в) жовтня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах;
- г) березня четвертого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах.

4. Чергові місцеві вибори призначаються не пізніше ніж за:

- а) тридцять днів до дня виборів;
- б) шістдесят днів до дня виборів;
- в) дев'яносто днів до дня виборів;
- г) сто двадцять днів до дня виборів.

5. Складіть план дій (виділивши відповідні етапи, напрямки), які на Вашу думку необхідно здійснити при підготовці та проведенні місцевих виборів, щоб у підсумку здобути перемогу на них.

Література до теми:

1. В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький Муніципальне право України//Підручник, стереотипне видання. К.: Юрінком Інтер, 2001 рік;
2. В.В. Кравченко, М.В. Пітцик. Муніципальне право України// Навчальний посібник, Київ, Атіка, 2003 рік.
3. О.В. Батанов. Муніципальне право України//Підручник. Відповідальний редактор М.О. Баймуратов – Х.: «Одіссей», 2008. – 528с. серія: «Інноваційні освітні технології у муніципальному праві»;
4. Погорілко В. Ф., Баймуратов М. О., Бальций Ю. Ю. та ін. Муніципальне право України: Підручник. \За ред. Баймуратова М. О. – 2-ге вид. доп. – К.: Правова єдність, 2009. – 716 с.
5. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики. Монографія. – К.: ТОВ «Видавництво „Юридична думка”», 2010. – 656 с.
6. Любченко П.М. Муніципальне право України. Навч. посіб. - Харків: Видавництво "ФІНН", 2012. - 496 с.
7. В.А.Овчаренко. Місцеве самоврядування в Україні: історичні витоки, становлення та перспективи: монографія/Київ.: Логос, 2014. – 911с.
8. Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол.: С. Г. Серьогіна та ін. – Х. : Право, 2015. – Вип. 30. – 188 с.
9. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 7 грудня 2018 року). – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. – 167 с.
10. Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Третьої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 грудня 2019 р.). – К.: ТОВ « ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2019 - 228 с.

Нормативно-правові акти до теми:

1. Декларація про державний суверенітет України, прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року.
2. Акт проголошення незалежності України прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 року.
3. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року.
4. Конституція України. Науково-практичний коментар. Х. "Право", 2003, К., Видавничий дім „ІнЮре”, 2003, с.808;
5. Про місцеве самоврядування //Закон України від 21 травня 1997 року №280/97ВР.
6. Про органи самоорганізації населення //Закон України від 11 липня 2001 року №2625-III.
7. Конституція Автономної Республіки Крим //Затверджена Законом України від 23 грудня 1998 року.
8. Про столицю України – місто – герой Київ //Закон України від 15 січня 1999 року №401-XIV.
9. Про статус депутатів місцевих рад// Закон України від 11 липня 2002 року.
10. Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим// Закон України від 22 грудня 2006 року.
11. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим// Закон України від 10 лютого 1998 року .
12. Про місцеві вибори //Закон України від 14 липня 2015 року № 595-VIII.
13. Про співробітництво територіальних громад//Закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII.
14. Про добровільне об'єднання територіальних громад//Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII.
15. Про військово-цивільні адміністрації.//Закон України від 3 лютого 2015 року № 141-VIII.
16. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей//Закон України від 16 вересня 2014 року № 1680-VII.
17. Європейська хартія місцевого самоврядування //Ратифікована Законом України від 15 липня 1997 року №452/97-ВР
18. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Проблеми, які

потребують розв'язання. Схвалено розпорядженням Кабінетом Міністрів України №333-Р від 01 квітня 2014 року.

Рекомендована література до курсу:

1. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право): навч. посіб. для вищ. навч. закл. / П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний ; Європ. ун-т упр., безпеки та інформ.-правових технологій. Т-во науковців по сприянню муніципальній реформі. Юрблагодійконсалтинг. – К. : Атіка, 2000. – 303 с.
2. Муніципальне право України : підручник / за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. — К. : Юрінком Інтер, 2001. – 352с.
3. Литвиненко І. Історичні традиції становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні / І. Л. Литвиненко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 1. - С. 43-49. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2002_1_10.pdf
4. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. – К. : Ін Юре, 2004. – 672 с.
5. Іванова Т. В. Організація місцевого самоврядування в Україні : навч. посіб. / Т. В. Іванова ; М-во освіти і науки України. – К. : Професіонал, 2005. – 111 с.
6. Прієшкіна О. В. Місцеве самоврядування в Україні: правове регулювання безпосередньої демократії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Прієшкіна. – К. : Кондор, 2008. – 332 с. – (Юридична книга).
7. Сухорукова А. Шляхи вдосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування та місцевих державних організацій / А. Сухорукова // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – 2008. – Вип. 14. – С.341–346.
8. Пухтинський М. Реформа місцевого самоврядування - це концепція плюс політична воля / М. Пухтинський // Віче. – 2008. – №13-14. – С.36
9. Бережницький Я. В. Правові проблеми служби в органах місцевого самоврядування / Я. В. Бережницький // Науковий

вісник Академії муніципального управління. - 2009. - Вип. 2. - С. 45-49.

10. Реформування місцевого самоврядування в Україні: механізми забезпечення : монографія / Нац. Академія держ. управління при Президентові України, Ін-т проблем держ. управління та місцевого самоврядування, ЛРГО "Агенство муніципального розвитку". – Полтава : АСМІ, 2009. – 72 с.

11. Тужик В. Місцеве самоврядування в Україні: теоретико-правові аспекти/В.Тужик//Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. - №5. – С.66-71.

12. Лисенко О. Трансформація правового статусу органів місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів / О. Лисенко // Право України. – 2009. – №4. – С.132–139.

13. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз : навч. посіб. / Н. В. Камінська ; Київ. ун-т туризму, економіки і права. – К. : КНТ, 2010. – 229 с.

14. Байрак С. О. Місцеве самоврядування як інститут демократичної держави / С. О. Байрак // Науковий вісник Волинського національного університету імені Л. Українки. Серія : Міжнародні відносини. – 2010. – № 26. – С. 83–87

15. Бальцій Ю. Проблемні питання визначення системи місцевого самоврядування / Ю. Бальцій // Юридичний вісник. — 2010. — № 3. С. 23.

16. Носова В. М. Проблема становлення і розвитку муніципального процесу в Україні / В. М. Носова // Держава і право : збірник наукових праць / Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. – К., 2010. – Вип. 48 : Юридичні і політичні науки. – С. 204–211.

17. Перебийніс К. В. Адміністративна реформа - шлях до вдосконалення державного управління та місцевого самоврядування / К. В. Перебийніс // Полтавський регіон: на пульсі держави. – 2010. – № 2. – С. 8–12

18. Скрипнюк О. Теоретичні засади реформування системи місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі / О. Скрипнюк // Юридична Україна. — 2010. — № 1. — С.10-15

19. Кириченко Ю. Система місцевого самоврядування України: теоретичне визначення поняття та основних елементів / Ю. Кириченко // Наше право. — 2010. — № 2 ч. 2. — с. 33

20. Хуснутдінов О. Місцеве самоврядування : історія та сучасність / О. Хуснутдінов // Зовнішні справи. – 2010. – № 3-4. – С. 12–15. – № 5-6. - С. 32-36
21. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні. Навч. посіб. /За заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. – К.: Вид-во НАДУ, 2010. – 211 с.
22. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / І. І. Бодрова, С. В. Болдирев, В. О. Величко та ін. ; за ред. С. Г. Серьогіної. — 2-ге вид. переробл. та доповн. — Х. : Право, 2011. — 360 с.
23. Козирев П. Місцеве самоврядування - найбільший здобуток незалежності України / П. Козирев // Віче. – 2011. – № 23. – С. 11.
24. Бориславська О. Місцеве самоврядування як форма децентралізації та гарантія демократичного та політичного режиму / О. Бориславська // Вісник Львівського університету. – 2011. – Випуск 52. – С. 26–27.
25. Бондарук Т. Місцеве самоврядування і місцеві фінанси в умовах адміністративного реформування / Т. Бондарук // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 5. — С. 164
26. Руснак Б. А. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика: посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б. А. Руснак. – Одеса, 2011. – 536 с.
27. Гончаренко І.В. Розвиток місцевого самоврядування як передумова організації активної територіально громади/І.В.Гончаренко// ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ НУК. – 2011. –№ 6. – С.126.
28. Кашецька О. С. Місцевий бюджет як основа місцевого самоврядування / О. С. Кашецька, С. С. Поліщук // Наукові дослідження молоді : IV звітна наук.-практ. конф. студ., асп. та викл. : зб. тез / [Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини "Україна" ; редкол.: О. Г. Мурашин, М. В. Мальчик, А. А. Попов та ін.]. – К. ; Дубно, 2012. – С. 116–119.
29. Коломоєць Т. Органи місцевого самоврядування як особливий різновид колективних суб'єктів адміністративного права / Т. Коломоєць, П. Лютіков // Право України. – 2012. – № 6. – С. 209–218.

30. Козлова Л. В. Місцеве самоврядування як фактор соціально-економічного розвитку регіону / Л. В. Козлова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8. – С. 231–237.
31. Голосніченко І. П. Розвиток місцевого самоврядування та його роль в управлінні комунальною власністю / І. П. Голосніченко, Д.І. Голосніченко, Р. О. Денчук // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право / НТУУ "КПІ", Ф-т соціології і права. – К., 2012. – №1 (13). – С. 128–134.
32. Ворона П. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади : монографія / П. Ворона ; Вищий навч. закл. Укоопспілки "Полтав. ун-т економіки і торгівлі". – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 342 с.
33. Дубровін С. Реформа місцевого самоврядування - невід'ємна складова модернізації України / С. Дубровін // Віче. – 2013. – № 17. – С. 54.
34. Ворона П. В. Теоретико-методологічні засади організації місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня дра наук з держ. упр.: спец. 25.00.04 "Місцеве самоврядування" / Петро Васильович Ворона; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2013. – 36 с.
35. Корнієнко М. Місцеве самоврядування: системний аналіз / М. Корнієнко // Право України. – 2013. – № 3-4. – С. 348–355.
36. Євтушенко О. Н. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика становлення : [навчальний посібник] / О. Н. Євтушенко, Т. В. Лушагіна. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2013. – 316 с.
37. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / [редкол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов та ін.] ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. – К. : НАДУ, 2014. – 128 с.
38. Малієнко О. Місцеве самоврядування: від слів до реформ / О. Малієнко // Віче. – 2014. – № 11. – С. 26–27.
39. Репін І. І. Перспективи розвитку системи надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування / І. І. Репін, І. В. Молчанова, Я. В. Храпунова // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наукових праць. - 2014/2. - № 11.. - С. 221-226

40. Камінська Н. В., Бойко Г. В. Еволюція місцевого та регіонального самоврядування в умовах розвитку європейської демократії // Архіви України. – 2014. – №4-5(292-203). – С.73-83.
41. Сидорчук М. Децентралізація влади: чого очікувати вищій освіті? / М. Сидорчук // Освіта. – 2014.- №24/25. - С. 6-7.
42. Вишневський С. Ф. Деякі проблеми теорії функцій органів самоорганізації населення / С. Ф. Вишневський // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2014. – Вип. 65 : Юридичні і політичні науки. – С. 92–100.
43. Кубай Тарас Євгенович. Актуальні проблеми становлення системи місцевого самоврядування в Україні/Т.Є.Кубай//Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2014. – №2. – С.7
44. Борденюк В. І. Деякі аспекти співвідношення місцевого самоврядування держави і громадського суспільства в Україні // Право України. – 2014. – № 12. – С. 9.
45. Андрієвський Т. Децентралізація – запорука процвітання / Т. Андрієвський // Вісник міністерства доходів і зборів України. – 2014. № 36.
46. Матвієнко А. С. Правове регулювання реформування територіальної влади в Україні на сучасному етапі / А. С. Матвієнко // Держава і право: зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2014. – Вип. 65 : Юридичні і політичні науки. – С. 314–321.
47. Покатаєв П.С. Організаційно-економічні аспекти сучасного стану місцевого самоврядування в Україні / П.С. Покатаєв, Ю.П. Козаченко // Інвестиції: практика і досвід. – 2014.- №11. – С. 116-120.
48. Селіванов А. Децентралізація державного управління має за мету інтереси народу / А. Селіванов // Голос України. – 2014. – 17 черв.- С.6
49. Сербан Ф. І. Федералізація чи децентралізація. Виклики часу / Ф.І. Сербан // Юридична наука. – 2015. - №1. - С. 7-14.
50. Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол.: С. Г. Сєрьогіна та ін. – Х. : Право, 2015. – Вип. 30. – 188 с.

51. Баймуратов М. Децентралізація та компетенція місцевого самоврядування в Україні / М. Баймуратов // Віче. – 2015. – № 12. – С 14–17.
52. Батанов О. Розвиток конституційного законодавства про статус територіальних громад в Україні: доктринальні та прикладні аспекти / О. Батанов // Віче. – 2015. – № 12. – С. 18–22.
53. Хорт І. Методологічні проблеми дослідження функцій місцевого самоврядування / І. Хорт // Віче. – 2015. – № 12. – С. 27
54. Тимовєєв С. П. Перспективні напрями використання закордонного досвіду розбудови місцевого самоврядування в Україні / С. П. Тимовєєв// Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – №7. – С.120-123.
55. Бородін Є. І., Тарасенко Т. М. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні // Аспекти публічного управління. – 2015. №4. – С. 55-61.
56. Власюк О.С. Шляхом децентралізації: виклики, ризики та пріоритети реформування регіонального розвитку в Україні / О.С. Власюк // Регіональна економіка. - 2015. - №1. - С. 5-18.
57. Серьогін С.М. Теоретичні засади та основні напрями реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні / С.М. Серьогін, Н.Т. Гончарук // Аспекти публічного управління. - 2015. - №4. - С. 111-120.
58. Кресіна І. Перспективи децентралізації влади у контексті регіональної політики України. Чи йдемо в Європу?/ І. Кресіна, О. Стойко // Публічне право. - 2015. - №2. - С. 12-17.
59. Кулинич П. Право сільської громади на землю в контексті адміністративно-територіальної реформи / П. Кулинич // Віче. – 2015. – № 14. – С. 11–15.
60. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] – К. : – 2017. – 110 с.
61. Місцеве самоврядування в Україні, 2018, USAID, Асоціація міст України / URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/stan2018print_0.pdf
62. Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол.: С. Г. Серьогіна та ін. – Харків : Право, 2018. – Вип. 35. – 314 с.

63. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 7 грудня 2018 року). – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. – 167 с.
64. Я.А. Сарнецька Місцеве самоврядування: еволюція сутності та статусу. Економіка та держава №8, 2019 / URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2019/18.pdf
65. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи [Текст]: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (15 березня 2019 р., м. Львів) / за наук. ред. проф. П. Гураля, проф. О. Сушинського. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. — 148 с.
66. Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Третьої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 грудня 2019 р.). – К.: ТОВ « ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2019 - 228 с.
67. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Авт.: Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: 2019. – 115 с.

Основні нормативно-правові акти до курсу:

1. Конституція України / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України Про місцеве самоврядування в Україні / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
3. Про державну службу //Закон України від 16 грудня 1993 року №3723-ХІІ.
4. Про службу в органах місцевого самоврядування //Закон України від 7 червня 2001 року №2493-ІІІ.
5. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації// Закон України від 23 вересня 1997 року №539/97-ВР.

6. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону// Закон України від 22 червня 2000 року N 1835-III.
7. Про прокуратуру// Закон України від 5 листопада 1991 року.
8. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини//Закон України від 23 грудня 1997 року №776/97-ВР.
9. Про військовий обов'язок і військову службу// Закон України від 25 березня 1992 року №2232-XII.
10. Про правовий режим надзвичайного стану//Закон України від 16 березня 2000 року №1550-III.
11. Про правовий режим воєнного стану //Закон України від 6 квітня 2000 року №1647-III.
12. Про приватизацію державного майна// Закон України від 4 березня 1992 року №2163-XII.
13. Про приватизацію державного житлового фонду// Закон України від 19 червня 1992 року №2482-XII.
14. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності// Закон України від 3 березня 1998 року №147-ВР.
15. Про добровільне об'єднання територіальних громад//Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII.
16. Про військово-цивільні адміністрації.//Закон України від 3 лютого 2015 року № 141-VIII.
17. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей//Закон України від 16 вересня 2014 року № 1680-VII.
18. Бюджетний кодекс України //Закон України від 08 липня 2010 року №2456-VI.
19. Цивільний кодекс України//Закон України від 16 січня 2003 № 435-IV;
20. Господарський кодекс України//Закон України від 16 січня 2003 року №436-IV;
21. Земельний кодекс України//Закон України від від 25.10.2001 № 2768-III.
22. Податковий кодекс України//Закон України 2 грудня 2010 року № 2755-VI.
23. Закон України Про доступ до публічної інформації / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

24. Закон України Про звернення громадян / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>
25. Закон України Про відкритість використання публічних коштів / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19>
26. Закон України Про регулювання містобудівної діяльності / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>
27. Закон України Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>
28. Закон України Про благоустрій населених пунктів / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15>

Веб-ресурси до курсу:

1. Децентралізація в Україні: <https://decentralization.gov.ua/>
2. Офіційний веб-сайт Івано-Франківської міської ради: <https://www.mrada.if.ua/>